

Obiteljske vrednote kao obiteljsko–ekološki činitelj¹

Josip Janković
Gordana Berc
Slavica Blažeka

Pravni fakultet — Studijski centar socijalnog rada, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Ovaj rad posvećen je prikazu obiteljskih vrednota kao bitnih čimbenika u stvaranju novog – boljeg odnosa čovjeka prema prirodnoj i društvenoj okolini. Prezentirani su rezultati istraživanja preferencije određenih obiteljskih vrednota na području dviju regija Republike Hrvatske: Dalmacije i sjeverozapadne Hrvatske, od očeva i majki. Ispitane su preferencije važnih osobina za sljedeće obiteljske uloge: »dobru majku«, »dobrog oca«, »dobro dijete« i »dobru obitelj« te su prikazani rezultati procjene ispitanika o zadovoljstvu vlastitim i partnerskim roditeljstvom.

Podaci su obrađeni statističkim metodama rangiranja i utvrđivanja statistički značajnih razlika putem analize varijance prema kriteriju spola, regionalne pripadnosti i njihove interakcije. Ukupni rezultati pokazuju veliku podudarnost u vrednovanju važnosti pojedinih osobina za promatrane obiteljske uloge i obitelj u cjelini. Rezultati upućuju na zaključak o dominantno prisutnom egalitarnom stilu roditeljstva uz neznatne elemente tradicionalnog stila. Preferiraju se obiteljske vrednote vezane uz međusobnu emocionalnu povezanost članova, što upućuje na promjenu tradicionalnih obrazaca ponašanja i vrednovanja pojedinih uloga u obitelji.

Ključne riječi: obitelj, ekologija, socijalno okruženje, socijalna ekologija, obiteljske vrednote, poželjne osobine

1. UVOD

1.1 Obitelj

Mada ima biološku osnovu u pogledu formiranja, funkcioniranja i ciljeva, obitelj je nesumnjivo i jedinstvena društvena skupina određena društvenim pravilima i zakonskim propisima s općim društvenim ciljevima, ali i funkcijama u danom vremenskom i prostornom kontekstu. Ona je specifikum i s obzirom na funkcije koje obavlja, a koje nisu usmjerene jedino na društvo, već i na nju samu, obitelj, kao biosocijalnu skupinu i njezine pojedine članove. Njezina jedinstvenost tako se, osim na općedruštvenoj razini i razini skupine, ogleda i u ulozi koju zauzima u životu svake individue.

Obitelj je biosocijalna zajednica u kojoj se individua rađa, raste i razvija postajući članom cjelokupnog društva. Za potomstvo je obitelj porijekla neminovnost koja je zadana jednako kao i uža i šira okolina. Svoju prvu porodicu nitko ne može birati i tako se biološka i socijalna komponenta susreću i isprepliću u funkciji prokreacije i društvene reprodukcije. Viđena iz te perspektive ova društvena skupina kako je napisala M. Meed je »... jedino mjesto gdje se stvara čovjek.« (Golubović, 1981:57).

Zbog svega toga, obitelj je specifična skupina za kojom svaki pojedinac osjeća potrebu jer ona zadovoljava najvažnije biološke, psihičke i socijalne potrebe jedinke

1 Ovaj rad je nastao zahvaljujući podršci koju je Zepeter – Hrvatska pružio istraživanju Obitelj u Hrvatskoj nakon rata.

tijekom cijelog njezinog života. Ciljevi koje ona ostvaruje fundamentalnog su i općeg karaktera te pridonose funkcioniranju društva u cjelini.

Isto tako se može reći da je obitelj zajednica spolova i djece koja su u toj vezi rođena (ili posvojena), te primarna zajednica u kojoj se razvija ličnost djeteta, a ujedno postoji i kao zajednica koja osigurava i održava psihosocijalnu povezanost članova obitelji. U takvom mozaiku funkcija i odnosa koji vladaju unutar obitelji te u neminovnom utjecaju okoline, kako na nju kao zajednicu tako i na pojedince u njoj, nameće se potreba za upoznavanjem primarnog odnosa pojedinca s ostalim članovima obitelji kao i okoline u kojoj ona postoji, djeluje, reproducira se i zadovoljava sve navedene i ine potrebe pojedinca, same obitelji i bio–psihosocijalnog okvira u kojemu djeluje. Taj odnos stavlja se pod lupu jer je on ishodište i odrednica brojnih kasnijih životnih iskustava svakog pojedinca te ga u značajnoj mjeri određuje (Janković, 1996:59). Osoba koja se razvija u obiteljskom i širem socijalnom okruženju neminovno pristupa situacijama i reagira na problem stilom koji je prihvaćen u procesu socijalizacije tijekom učenja socijalnih vještina u ta dva miljea. Slijedom toga nameću se pitanja:

Što je zadatak socijalnog okružja, a što cilj stalnih interakcija obitelji s njim? Koje aspekte socijalizacije želimo, a koje smo prisiljeni prihvatiti u kontekstu uspostave ravnoteže između obitelji i okoline, prirodne i društvene i kojim vrednotama se daje prioritet u novim socijalnim relacijama?

1.2 Obitelj u kontekstu prirodne i društvene okoline

Analiza čovjekove okoline i prikazivanje njezine stvarne važnosti za čovjeka i njegovu primarnu skupinu, kao i definiranje tog složenog kompleksa s različitim stajališta, odavno više nije novost. Tijekom devetnaestog stoljeća pojavljuju se prvi istraživači koji rezultatima svojih istraživanja dokazuju ono što su zapazili i na što su upozorili još davno prije neizbježni grčki mislioci (Platon, Aristotel), pišući o tome kako život ljudskih zajednica djeluje na prirodu – njihov okoliš.

Sam pojam ekologija (oikos – kuća, dom + logos – riječ, govor – znanost) prvi je upotrijebio Ernst Haeckel (prema M. M. Bubolz & M. S. Sontag, 1990), njemački zoolog, poznat i kao rani pobornik evolucionističke teorije, još 1873. godine govoreći o ekologiji kao novoj znanosti. On je, među ostalim, tvrdio da je individua rezultat zajedničkog djelovanja nasljeđa i vanjskih utjecaja. Već tada ekologija je definirana kao viđenje međudjelovanja između organizama i okoline, jednako organske i anorganske. To znači da se živa bića i okolina u konačnici ne mogu dijeliti i da predstavljaju jednu veliku cjelinu, upravo tako kako je, puno kasnije, svijet viđen iz perspektive i kroz prizmu opće teorije sustava. Ova tvrdnja vrijedi za sva živa bića, biljni i životinjski svijet ali i neživu prirodu, a posebno za čovjeka – vrh piramide razvoja živih organizama.

Istodobno s Heackelom, ali na drugom kraju svijeta, za uspostavu ekologije kao znanosti bori se prva žena znanstvenica i sveučilišna profesorica u SAD–u, kemičarka Ellen Swallow Richards. Istražujući zrak, njegovo strujanje, kvalitetu vode, kvalitetu hrane, te zdravstvene aspekte ovih resursa, ona spoznaje čvrstu povezanost između ljudskog ponašanja, stanja okoliša i zdravlja ljudi. Rast populacije diljem svijeta, zagađenje okoliša, genetski gubici i iscrpivost fosilnih goriva i sirovina uzrok su sve većoj važnosti i usmjerenosti prema okolišu. Sve to su bile pretpostavke za stvaranje ekološkog koncepta za izučavanje obitelji u novom svjetlu, a osnove svemu tome

postavila je upravo Ellen Swallow Richards, »žena koja je pronašla ekologiju« kako je često zovu različiti autori (M. M. Bubolz & M. S. Sontag, 1990). Svjesna važnosti kontrole emisije štetnih tvari, nusprodukata industrije i potrebe da se tim problemom bavi znanost ona još 1892. godine u SAD-u postavlja zahtjev za priznanje znanosti koja će se baviti upravo tim predmetom. Ona isto tako drži da spoznaje nove znanosti trebaju biti dane na korištenje širokoj populaciji, svim obiteljima, kako bi se nove generacije mogle odgajati u skladu s tim spoznajama – što znači u skladu s prirodom.

Već iz tih ranih promišljanja unutar ekološke misli vezane za preživljavanje čovjeka i njegove obitelji moguće je o »obiteljskoj ekologiji« zaključiti da je ona neminovno holistički obojena te da je interdisciplinarna znanost budući da obuhvaća metodologiju i spoznaje prirodnih i društvenih znanosti kao i etiku, a humanistički je orijentirana. Osim toga, zanimljivo je i to da su već od samog početka znanstvena podloga i metode prvenstveno usmjerene na suočavanje sa svakodnevnim, praktičnim obiteljskim problemima. Pri tome je tržište stavljeno na prevenciju mogućih problema edukacijom ljudi, prvenstveno djece.

Nakon zastoja u razvoju ekologije sredinom dvadesetog stoljeća ona ponovno dobiva na važnosti i počinje se sve snažnije razvijati. Četrdesetih, pedesetih i šezdesetih godina upravljanje kućanstvom preusmjerilo je fokus s rada na osobe i s domaćina (*homemakera*) na obitelj i kućanstvo (Vickers 1984). Taj je pristup (kućno gospodarstvo/upravljanje kućanstvom) zagovarao i Reuben Hill sredinom pedesetih godina pokušavajući identificirati i kategorizirati pristupe obiteljskih studija. No, ta je ideja napuštena već šezdesetih jer nije davala pouzdan konceptualni okvir. Šezdesetih se godina mnogo davalo za identifikaciju i artikulaciju ključnih pojmova i procesa u upravljanju kućanstvom i predložen je sustavni pristup u vođenju kućanstva. Sedamdesetih se pokušava koristiti sustavni pristup u sklopu ekologije da bi se konceptualizirala menadžerska komponenta u vođenju obitelji. Od sedamdesetih je u upotrebi pojam »upravljanje obitelji« nasuprot pojmu »upravljanje kućanstvom« što odražava promjenu fokusa, ali i općeg gledanja na stvari. U novije vrijeme to se područje proučavanja naziva upravljanjem obiteljskim resursima (prema M. M. Bubolz i M. S. Sontag, 1988).

Ekološki okvir odlučivanja u obitelji kao nastavak ovog tijeka razvoja jednog specifičnog gledanja na obitelj usredotočuje se na obiteljski ekosustav, transakcije koje povezuju ljude i okolinu i na kraju krajeva na odluke koje obitelji donose radi prilagodbe novim uvjetima. Tim odlukama i akcijama obitelji grade svoju sudbinu. Slijedila je svijest o jednakoj važnosti i međusobnoj ovisnosti odluka u mikrookolini i onih u makrookolini i na tome izgrađeno uvjerenje da obitelji, svojim obrascima ponašanja i socijalizacijom, utječu na cijelokupno čovječanstvo. Ekološki okvir upravljanja obiteljskim resursima i donošenje odluka razvijali su nadalje Deacon i Firebaugh. Urie Bronfenbrenner (1975. prema M. M. Bubolz i M. S. Sontag, 1988) sa Cornell univerziteta »imao je najveći utjecaj u zastupanju kontekstualnog gledanja u ekološkim istraživanjima ljudskog razvitka«.

Prema jednoj od suvremenih definicija viđenje čovjekove okoline kao medija za njegovo djelovanje glasi: »... čovjekova sredina se može definirati kao ukupnost prirodnih uvjeta i društvenih tvorevina u kojima čovjek živi kao prirodno i društveno biće«. (Marković, 1973:44).

Ovakav pristup čovjekovoj okolini, ne dovodi u suprotne pozicije čovjeka i njegovo okruženje već naprotiv, čovjeka promatra kao dio okoline, a priroda je element njegove okoline, na koju on utječe svojim aktivnostima.

Budući da socijalno okruženje ima veliki utjecaj na razvoj osobe, proučavanje njenog djelovanja pokrenulo je mnoga istraživanja iz tog područja. Posebno zanimanje usmjereno je prema... »prostornim i vremenskim odnosima ljudi na koje utječu selektivne, distributivne i akomodacione snage sredine.« (Marković, 1973:26). Interes za to područje potaknuo je mnoge istraživače prema proučavanju prostorne distribucije stanovništva i prostorne dimenzije društvenog života. Razmatranje isključivo prostorne dimenzije dovodi klasičnu ljudsku ekologiju u krizu.

Pristup prostorne usmjerenosti ubrzo se napušta te se 50-ih godina obnavlja interes za istraživanjem ekoloških tema, koje u središte svojeg problema stavljaju zajednicu i funkcionalnu međuovisnost koja proizlazi iz kolektivne prilagodbe stanovnika na okolinu.

Začetnik istraživanja temeljenih na tim postavkama je Amos Hawley koji svojim radom motivira skupinu autora na stvaranje koncepta o tzv. ekološkom kompleksu (Marković, 1973:26). »Ekološki kompleks se sastoji od četiri varijable: populacija, sredina, tehnologija i organizacija (struktura).« One su međusobno uzročno i funkcionalno povezane. Šire gledano – taj kompleks obuhvaća tehnološki napredak i biotičku okolinu čovjeka. S aspekta socijalne ekologije tehnološki »progres« stalno mijenja okruženje, uglavnom u negativnom smjeru, što neminovno narušava ravnotežu u biološkom ekosustavu. Vremenom su napuštene ove »čvrste« odrednice, pa se pristupilo analizi odnosa između mikro- i makro- razina u procesu strukturiranih promjena u teritorijalnim jedinicama. Time se zapravo traži čovjekovo mjesto u ekosustavu i njihov međusobni utjecaj.

Kratkim pregledom stanja kroz vremensku dimenziju i promjene u pristupanju i razvoju misli o čovjekovoj okolini kao složenom kompleksu, uočava se i potreba za upoznavanjem tih promjena, njihovim praćenjem i određivanjem smjera kretanja potrebnog za usmjeravanje djelatnosti populacije (na makrorazini) i pojedinca kao njezine sastavnice (na mikrorazini).

Slijedi proučavanje specifičnih veza koje postoje između čovjeka i njegove životne okoline, istraživanje utjecaja okruženja kao ukupnost prirodnih, ali i društvenih čimbenika na čovjeka i okoliš, prvenstveno u svjetlu njegovog očuvanja. U tom kontekstu okruženje se promatra kao okvir života čovjeka koji je prirodno i društveno biće pa njegova dobrobit, zdravlje i opstanak ovise o kvaliteti i funkcioniranju globalnog sustava koji obuhvaća cjelokupnu prirodu, živu i neživu, zrak, a sve više se tu spominje i međuplanetarni prostor.

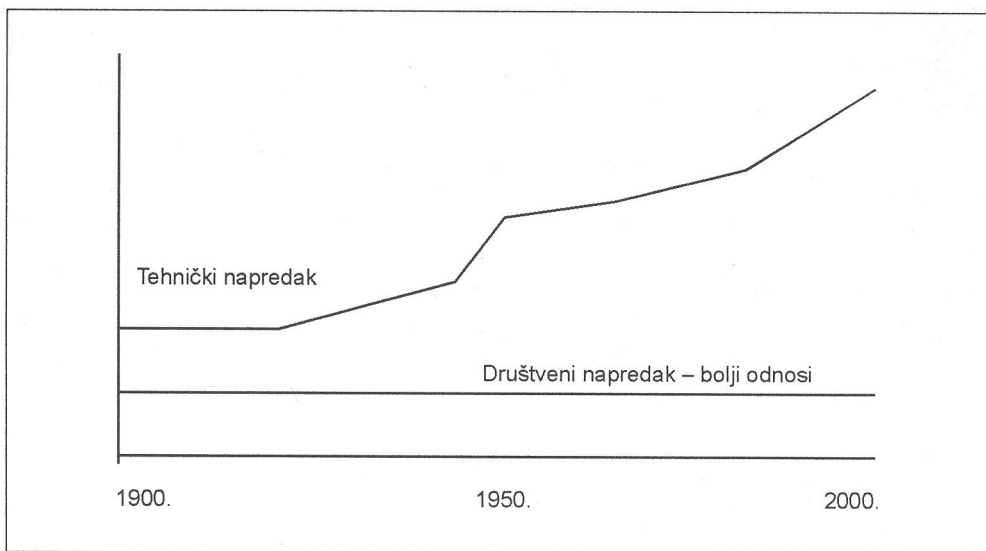
Rezultati permanentnih analiza promjene okruženja pokazali su da je potrebno određene ekološke probleme stalno prezentirati javnosti i tako adekvatno informirati i educirati populaciju u svrhu razvoja ekološke svijesti i realizacije konkretnih akcija.

Vođeni sve višim zahtjevima i sve rizičnijom ekološkom situacijom znanstvenici u prvi plan svojeg istraživanja postavljaju moderna, civilizirana društva i društvene odnose u urbanim okruženjima. Posebna važnost pridaje se društvenim odnosima koji na čovjeka djeluju jednako ili čak intenzivnije od postojećih prirodnih disbalansa. Prvenstveno se tu promatra čovjek kao član obitelji, koja pripada određenom okruženju,

određenom društvenom sloju, kulturi, te susjedskim i lokalnim odnosima i različitim tipovima društvenih veza koje postoje u suvremenom društvu.

Budući da postoji veliki utjecaj obiteljskog okruženja na cjeloviti razvoj pojedinca i njegovu djelatnost, potrebno je odškrinuti vrata tog složenog sustava i prepoznati obiteljske vrednote kao vodilje u stvaranju zdrave ličnosti svakog pojedinca i njegovog kvalitetnog odnosa prema okolini zasnovanog na temelju suvremenog ekološkog razmišljanja. Istodobno je važan napredak ekološke opservacije sveukupne društvene zajednice, kojoj pripada svaka obitelj, posebno kada govorimo o opservaciji prirodne okoline. Tehnološki napredak, koji svi članovi populacije neminovno konzumiraju i podržavaju radeći u modernim pogonima, s najsavršenijim aparatima, uključeni u najsuvremenije tehnološke procese, te koristeći rezultate tog progressa u profesionalne i privatne svrhe, vodi nas u društveni progres. Međutim, takav progres (u kojem tehnološki potiče društveni) uglavnom ne zadržava očuvanje prirodne okoline koja je jedan od temeljnih elemenata ekosustava. No, nije ništa bolja situacija ni s društvenim odnosima koji isto tako ne prate tehnički napredak. Primjer za to je i slijedeći grafički prikaz ovog odnosa kako ga vidi William Glasser (Glasser, 2000:18) osnivač Realitetne terapije i Teorije kontrole (Glasser, 2000:18):

Grafikon 1 – Odnos tehničkog i društvenog napretka u vremenu od 1900. do 2000. godine

Grafički prikaz relacije između tehničkog napretka i napretka u društvenim odnosima po Glasseru pokazuje jasno razmimoilaženje u ova dva kriterija napretka čovječanstva. Uzme li se u obzir stvarno kretanje odnosa među ljudima, njihovim skupinama, narodima i državama u dvadesetom stoljeću u kojemu su trajali najveći i najkrvaviji ratovi, u kojemu je otuđenje doseglo do tada nepoznate razmjere, krivulja »društvenog napretka i kvalitete odnosa« gotovo da bi trebala imati trend obrnut od krivulje tehničkog napretka. Kada bi se u sliku uključila i krivulja koja pokazuje promjene u stanju prirodnog okoliša situacija bi bila još jasnija, ali i višestruko tragičnija.

Potreba za društvenim napretkom praćena zaštitom prirodnog okoliša temeljno je pitanje u kompleksu proučavanja prirodne i društvene okoline čovjeka u njihovoj ukupnosti, viđenoj kao »okvir« čovjekovog življenja. »Izvori« života postavljeni u toj relaciji trebali bi dovesti do napretka u stvaranju uvjeta života u konkretnim situacijama pojedinih društava. No, da li postoji mogućnost postavljanja ravnoteže između ta dva životna elementa? Nisu li oni suviše često na suprotnim stranama?

No, u čitavom ovom kompleksu važno je istaknuti i kakve su posljedice zagađenja okoliša na čovjeka – povratni učinak njegovog nerazumnog djelovanja. D. Marković u tom kontekstu navodi: »Naime, teško je reći da li čovjeka teže pogađa zagađenost njegove prirodne ili društvene sredine.« I dalje »... u cilju zaštite i unapređivanja čovjekove životne sredine, potrebno je razviti određenu ekološku svijest, tj. saznanje o ugroženosti ravnoteže u prirodnoj sredini i o utjecanju tog narušavanja na položaj i egzistenciju čovjeka. ... potrebno je da postoji svijest o povezanosti prirodne i društvene sredine u čovjekovu životnu sredinu i o uzrocima narušavanja i zagađivanja kako jedne tako i druge sredine, o utjecaju njihove zagađenosti na čovjeka« (Marković, 1973:30).

U tom kontekstu potrebno je govoriti o napretku u bilo kojem području koji nije istodobno i nazadak na drugom. Želimo li ostvariti održivi razvoj moramo populaciji dati osnovna znanja o tome kako očuvati život, kako bi se populacija mogla i u tom segmentu kretati u pravcu progresa – u širem, globalnom smislu, a u užem smislu kako bi roditelji obiteljske vrednote postavljali u skladu s društvenim zbivanjima i razvojem gledanim u pozitivnom smislu, a da pri tome njihova djeca ne budu zbunjena i kako bi im se osigurao skladan rast i razvoj te prilagođenost okružju u svim aspektima i na svim razinama. Osnova toga su obiteljske vrednote čije održavanje osigurava i zdrav i uspješan razvoj djece u emocionalnom, kognitivnom i socijalnom pogledu. Time će se osigurati njihovo uspješno sazrijevanje i postizanje potrebne razine prilagođenosti u svim bitnim područjima tako da njihovo ponašanje ostane u okvirima prihvatljivog u svim aspektima, ako već ne i poželjnog. Upravo tu i jest osnovni povod ovome istraživanju vrednota vezanih za obitelj kao važne etičke komponente koja dugoročno osigurava kvalitetan odnos novih generacija ne samo prema prirodnom okolišu, nego i socijalnom okružju presudnom za stvaranje novih generacija kroz optimalno usmjeren i vođen proces socijalizacije bez obzira na regionalno određenje i aktualna socioekonomska događanja.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj je: ispitivanje preferencije obiteljskih vrednota na teritoriju dviju regija RH:

- Dalmacija s otocima
- Sjeverozapadna Hrvatska.

Posebni ciljevi su:

1. Utvrđivanje rangova obiteljskih vrednota na teritoriju dviju regija
2. Ispitivanje razlika u procjenama obiteljskih vrednota kod ispitanika dviju regija
3. Ispitivanje razlika među spolovima u pogledu preferencije pojedinih obiteljskih vrednota.

3. METODOLOGIJA

Uzorak ispitanika sačinjen je tako što su metodom slučaja izdvojeni roditelji djece u osnovnim školama na području ispitivanih regija tako da se u uzorku prati stvarni odnos seoskog i gradskog stanovništva i odnos stanovništva po regijama. Na području Dalmacije s otocima ispitano je 389, a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 350 partnera.²

U fazi prikupljanja podataka primijenjen je polustrukturirani intervju što je omogućilo izražavanje osobnih stajališta svakog ispitanika bez obzira na stupanj naobrazbe. Bračni partneri su intervjuirani odvojeno kako bi bilo moguće dobiti njihove neovisne stavove, mišljenja i percepcije vezane za zajedničku obitelj. Od ispitanika se tražilo da rangiraju ponuđene vrednote prema svojim preferencijama. Ponuđene vrednote su određene prethodnim pilot ispitivanjem kao najviše preferirane od ispitanika obuhvaćenih istraživanjem stanja obitelji u Hrvatskoj provedenog prije rata 1989. godine.

U ovome istraživanju ispitane su preferencije važnih osobina za sljedeće obiteljske uloge:

1. »dobra majka«,
2. »dobar otac«,
3. »dobro dijete«,
4. »dobra obitelj«.

Za svaku od uloga ponuđen je određen broj osobina (koji odgovara broju najčešće izabranih osobina za pojedinu ulogu ili obitelj u pilot ispitivanju) koje su ispitanici trebali rangirati prema subjektivnoj procjeni važnosti pojedine osobine za zadano obilježje. Kod toga je prvim rangom označavana najpoželjnija osobina, dok je zadnji rang dobivala najmanje preferirana osobina među predloženima. Pored toga od ispitanika se tražilo da procjene stupanj zadovoljstva vlastitim i partnerovim roditeljstvom na skali od deset stupnjeva s tim da 1. stupanj označava najmanje zadovoljstvo a 10. najveće.

Za obradu podataka korištene su standardne statističke metode utvrđivanja relativnih vrijednosti, srednjih vrijednosti, a za utvrđivanje značajnosti razlika u vrednovanju određenih osobina dobre majke, dobrog oca, dobrog djeteta i dobre obitelji te zadovoljstva vlastitim roditeljstvom i partnerom kao roditeljem, između ispitanika iz dviju regija i između spolova korišten je h_i – kvadrat test i analiza varijance.³

2 Ovaj odnos u potpunosti ne odgovara stvarnom stanju, a do razlike je došlo radi poteškoća u terenskom dijelu provedbe projekta. Istina moglo se smanjiti broj ispitanika u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj sa 0.7 na 0.5 postotni uzorak, ali nije sigurno da bi se time postiglo u pozitivnom smislu ono što bi se izgubilo ispuštanjem dijela prikupljenog materijala kako bi bila zadovoljena jednaka proporcionalna zastupljenost ispitanika prema broju stanovnika regije.

3 Ove metode obrade podataka odabrane su stoga što nude širi uvid u ispitivane odnose. Podaci koji se odnose na vrednote predstavljaju ordinarnu mjernu ljestvicu. Kako prosječni rangovi za pojedine vrednote slijede normalnu distribuciju, a neparametrijski testovi (Mann–Whitneyev U i Kruskal–Wallisov) daju vrijednosti koje su u skladu s parametrijskim, odlučili smo navesti rezultate složenih analiza varijance 2×2 , kako bismo mogli testirati i eventualne interakcijske efekte. Podaci i rezultati dostupni su kod autora.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Nakon prikupljanja podataka pristupilo se njihovoj obradi na način da su utvrđeni rangovi obiteljskih vrednota u Dalmaciji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj, njihovi prosječni rangovi za svaku vrednotu, što je omogućilo i usporedbu rangova obiteljskih vrednota za spomenute regije.

Podaci prikupljeni u sjeverozapadnoj Hrvatskoj prema spolnoj zastupljenosti pokazuju da je ispitano 173 muškarca, očeva učenika osnovnih škola što od ukupnog broja ispitanika u toj regiji (350) iznosi 49.4% i 177 majki što iznosi 50.6% od ukupnog broja ispitanika te regije (350). U istraživanju je ispitano i četiri samohrane majke. Kronološka dob ispitanika kreće se u rasponu od 27 do 67 godina s tim da je dominantna dob ispitanih očeva iznosila 40 godina (12.6% od ukupnog broja ispitanika u toj regiji). Dominantna dob ispitanih majki je 33 godina (10.6% od ukupnog broja ispitanika u toj regiji), a raspon se kretao od 26 do 56 godina starosti.

Promatrajući zastupljenost ispitanika po spolu u Dalmaciji ispitan je 191 otac, što u postocima iznosi 49.1% i 198 majki ili 50.9% od ukupnog broja ispitanika (389) u regiji, što znači da je ovdje u istraživanje uključeno i devet samohranih majki. Očevi su bili u dobi od 25 do 69 godina. Najviše je zastupljena dob od 40 godina (10.8%). Ispitane majke su bile u životnoj dobi od 27 do 54 godine, a najčešća dob ispitanica je bila 36 godina (9.8%).

4.1 Obiteljske vrednote u odnosu na regionalnu pripadnost i spol ispitanika

Vrednote imaju iznimno značenje za kvalitetu funkcioniranja ne samo pojedinca i njegove obitelji već i lokalne zajednice i globalnog društva. Njihov značaj u pogledu kvalitete funkcioniranja, kvalitete života u socijalnom smislu, kao i komuniciranja u određenim socijalnim okružjima, a samim tim i stanja u njima u socijalno-ekološkom pogledu, presudan je *per definitionem*. Taj značaj osobito je vidljiv u sklopu obiteljskog sustava, pa njegovo istraživanje ima osobit značaj u izučavanju socijalno-ekoloških prilika u ovoj osnovnoj društvenoj skupini.

U nastavku slijedi prikaz usporedbe rangova za procjenu važnosti pojedinih osobina za dobru majku, dobrog oca, dobro dijete, dobru obitelj te vrednovanje zadovoljstva vlastitim roditeljstvom i roditeljstvom svojeg partnera. Ujedno će biti prikazani podaci u svjetlu njihove eventualne značajnosti razlika između procjena osobina navedenih obiteljskih uloga prema kriteriju regionalne pripadnosti ispitanika, kriteriju spola i interakciji spola i regije.

4.2 Osobine dobre majke

Naredni dio rada posvećen je analizi procjena ispitanika o poželjnim osobinama za obiteljsku ulogu »dobre majke«.

Prilikom usporedbe rezultata u Tablici 1 uočava se neočekivano velika podudarnost rangova za osobine dobre majke prema procjenama muškaraca i žena u navedenim regijama. Očite su visoke pozicije osobina koje pokazuju emocionalne kvalitete majke nasuprot osobina vezanih za materijalnu orijentaciju kao što je na primjer »štedljiva«.

Osobina »brižna« uvjerljivo se procjenjuje najvrednijom iz perspektive očeva i majki, a iza nje slijede »osjećajna« i »nježna«. Navedeno govori u prilog još uvijek

prisutnom tradicionalnom modelu doživljavanja majčinstva koji ulogu majke veže dominantno uz pružanje emocionalne zaštite i podrške članovima obitelji što ima posebno značenje i u kontekstu prevladavanja brojnih problema s kojima su obitelji suočene u aktualnom poslijeratnom razdoblju.

Tablica 1 – Usporedba rangova za osobine »dobre majke« – prema percepciji muških i ženskih ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije

Sjeverozapadna Hrvatska						Dalmacija					
Muškarci			Žene			Muškarci			Žene		
Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang
brižna	2.98	1	brižna	2.91	1	brižna	3.06	1	brižna	2.84	1
osjećajna	3.29	2	osjećajna	3.16	2	osjećajna	3.08	2	osjećajna	3.04	2
nježna	3.99	3	nježna	4.16	3	nježna	3.85	3	nježna	3.96	3
vrijedna	5.02	4	vrijedna	4.87	4	vrijedna	4.84	4	pametna	5.29	4
pametna	6.38	5	pametna	6.49	5	pametna	5.66	5	vrijedna	5.38	5
skromna	6.54	6	skromna	6.60	6	skromna	6.07	6	vesela	6.22	6
spretna	6.96	7	spretna	6.72	7	vesela	6.84	7	spretna	6.73	7
vesela	7.07	8	vesela	7.06	8	spretna	7.04	8	skromna	7.26	8
štedljiva	8.47	9	zabavna	8.31	9	zabavna	7.93	9	zabavna	8.22	9
zabavna	8.51	10	štedljiva	8.62	10	štedljiva	7.98	10	brza	8.49	10
brza	9.17	11/12	brza	8.98	11	brza	8.54	11	štedljiva	8.61	11
poslušna	9.17	11/12	poslušna	9.30	12	poslušan	8.63	12	poslušna	9.41	12

Osobine »vrijedna« i »skromna« su relativno visoko pozicionirane vjerojatno stoga što je u razdoblju poraća i vremenu tranzicije, koje karakterizira stanje teških materijalnih prilika u većini obitelji u Hrvatskoj, teško osigurati sredstva za zadovoljavanje obiteljskih potreba pa su cijenjene upravo te osobine majke, ali to su i tradicionalne vrednote što potvrđuje postojanje dubokih tradicionalističkih korijena u obiteljskom vrijednosnom sustavu.

Osobina »pametna« je na sličnim pozicijama. Muškarci u obje regije i žene iz SZ Hrvatske joj daju petu, a žene u Dalmaciji četvrtu poziciju na ljestvici, što se može smatrati relativno visokim mjestom, a što upućuje na zaključak da se uloga majke iz tradicionalnog shvaćanja mijenja u smjeru prema egalitarnom. To, među ostalim, podrazumijeva da se ne očekuje da majka bude zapostavljena u donošenju važnih obiteljskih odluka, već da u tome ravnopravno sudjeluje sa suprugom zastupajući svoja stajališta te da bude upućena u aktualna zbivanja.

Podudarnost rangova izostaje kod osobina »štedljiva« i »zabavna«. Naime, očevi iz obje regije procjenjuju da je važnije da majka bude »štedljiva«, a manje im je važno da bude »zabavna«. Kod ispitanica u obje regije u rangiranju tih osobina pozicije su obrnute – više vrednuju osobinu »zabavna« od osobine »štedljiva«. Iako se pozicije osobina »štedljiva« i »zabavna« na ljestvici rangova razlikuju između muškarca i žena tek za jedno mjesto, ipak bi se moglo zaključiti da postoji tendencija da očevi više

vrednuju tradicionalnu nego egalitarno obojenu osobinu, dok je kod ispitanica obrnuto što je i razumljivo.

Ujedno je zanimljivo da se osobina »poslušna majka« nalazi na najnižoj poziciji što govori da je ona procijenjena kao najmanje poželjna za ulogu dobre majke kod svih ispitanika, neovisno o spolu i regionalnoj pripadnosti. Ovo može biti pokazatelj prodiranja modernih stajališta u shvaćanju majke kao samosvjesne žene koja više ne slijedi slijepo želje i očekivanja svojih ukućana, posebno muževa.

Iz prikazanih podataka može se zaključiti da se, u kontekstu vremena u kojem živimo koje traži prodornost i angažiranost pojedinca na sve više planova, očekuje od uloge majke da preuzme ulogu samosvjesne i samostalne žene, uz istodobno jasno izraženu težnju da ona zadrži u svojoj majčinskoj ulozi kao dominantno obilježje tradicionalne vrijednosti pružanja emocionalne podrške i topline obitelji. U prilog ovakvom zaključku govori činjenica da su svi naši ispitanici kao najvažnije osobine »dobre majke« visoko vrednovali osobine »brižna«, »osjećajna« i »nježna«. Promatrajući trendove modernog društva (otuđenost, isključenost, individualizam), ali i aktualnog poratnog stanja, takva procjena roditelja je u skladu s potrebama djece koja trebaju toplu, majčinsku ljubav, ali i suradnju roditelja u suočavanju s materijalnim problemima i aktualnim zahtjevima društva.

Možda bi se moglo zapitati jesu li brižnost, osjećajnost i nježnost osobine koje vrijede uvijek, bez obzira na godinu, stoljeće ili tisućljeće u kojem se majčinstvo pruža?

U narednom dijelu analizom varijance traži se odgovor na pitanje da li postoji statistički značajna razlika u vrednovanju nekih osobina dobre majke prema kriterijima spola, regionalne pripadnosti ispitanika i interakcije ovih kriterija. Od ponuđenih dvanaest osobina nađena je statistički značajna razlika kod sljedećih osobina: »skromna«, »brza«, »pametna« i »vesela«.

Kada govorimo o osobini »skromna«, utvrdili smo da postoji značajna razlika između rangova prema kriteriju spola, ali ne i prema kriteriju regije, dok je ona prisutna i kod interakcije ovih kriterija.

Tablica 2 – Prikaz prosječnih rangova i značajnosti razlika među njima za osobinu »skromna«, prema kriteriju spola i regionalne pripadnosti

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	6.54	6.60	6.07	7.26

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	75.47	1	75.47	6.40	0.012
regija	2.09	1	2.09	0.17	0.674
interakcija	57.19	1	57.19	4.85	0.028

Podaci u tablici pokazuju da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju osobine skromnosti kod uloge majke između muških i ženskih ispitanika, pri čemu muški ispitanici više vrednuju tu osobinu kod majke nego ženski.⁴ Ovakvo stajalište

muških ispitanika govori o još uvijek prisutnom tradicionalnom viđenju majčinske uloge, koja je vrlo poželjna u uvjetima socijalno–ekonomskog statusa današnje prosječne obitelji u Hrvatskoj. Također je utvrđeno da postoji interakcija između kriterija spola i regionalne pripadnosti. Razlika u pridavanju važnosti osobine skromna za dobru majku između ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije nije statistički značajna.

Za osobinu majke »brza« utvrdilo se da postoji statistički značajna razlika prema kriteriju regionalne pripadnosti dok prema kriteriju spola i interakcije tih kriterija statistički značajnih razlika nema.

Tablica 3 – Prikaz prosječnih rangova i statistički značajnih razlika između rangova za osobinu majke »brza«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	9.17	8.98	8.54	8.49

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	2.59	1	2.59	0.32	0.570
regija	54.69	1	54.69	6.82	0.009
interakcija	0.79	1	0.79	0.10	0.752

Budući da postoji značajna razlika između vrednovanja ove osobine kod ispitanika prema njihovoj regionalnoj pripadnosti iz rezultata je vidljivo da ispitanici u Dalmatinskoj regiji više vrednuju osobinu majke »brza« nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ovaj podatak svakako nije u skladu s predrasudama o usporenom, mediteranskom mentalitetu koji je česta asocijacija na stanovnike tog područja.

Analiza podataka za osobinu »pametna« pokazuje da postoji statistički značajna razlika u pridavanju važnosti toj osobini prema kriteriju regionalne pripadnosti.

Tablica 4 – Prikaz prosječnih rangova i statistički značajnih razlika između rangova za osobinu majke »pametna«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	6.38	6.49	5.66	5.29

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	3.18	1	3.18	0.36	0.544
regija	167.15	1	167.15	19.32	0.001
interakcija	10.17	1	10.17	1.17	0.279

Iz tablice se može vidjeti da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju ove osobine majke kod ispitanika koji žive na dva različita područja. Ispitanici na području Dalmacije daju veću važnost osobini pametna u igranju majčinske uloge od stanovnika sjeverozapadne Hrvatske. Ova činjenica dovodi do pitanja zašto nije obrnuta

situacija te gdje su razlozi ove razlike u mišljenjima? No, bez obzira na odgovor misao ide prema zaključku da majka u Dalmaciji uz zahtjev da bude pametna ima i veću podršku u realizaciji svojeg obrazovanja, napredovanja i samoaktualizacije.

Analizom podataka utvrđeno je da za osobinu majke »vesela« postoji statistički značajna razlika prema kriteriju regionalne pripadnosti dok prema kriteriju spola i interakcije spola i regionalne pripadnosti statistički značajne razlike nisu nađene.

Tablica 5 – Prikaz prosječnih rangova i statistički značajnih razlika između rangova za osobinu »vesela«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	7.07	7.06	6.84	6.22

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	18.58	1	18.58	2.48	0.116
regija	52.69	1	52.69	7.02	0.008
interakcija	16.48	1	16.48	2.19	0.139

Ispitanici na području Dalmacije više vrednuju veselu majku, nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, što bi se moglo tumačiti na način da su stanovnici »juga« povezaniji sa svijetom pa i egalitarni duh brže prodire u obitelji na tom području.

Za ostale osobine »dobre majke« (»poslušna«, »štedljiva«, »brižna«, »osjećajna«, »vrijedna«, »nježna«, »spretna«, »zabavna«) nije nađena statistički značajna razlika niti po jednom izvoru varijabiliteta.

4.3 Osobine »dobrog oca«

Nakon analize procjena rangova osobina »dobre« majke slijedi analiza procjena rangova poželjnih osobina za ulogu »dobrog oca«.

Na osnovi navedenih rezultata vidljivo je da su rangovi osobina dobrog oca raspoređeni različito prema procjenama muškaraca i žena obiju regija. Roditelji su se složili da su osobine »brižan« i »osjećajan« uvjerljivo najvrijednije osobine oca, što bez sumnje prati tendencije modernog roditeljstva, napuštajući nepovratno poziciju autoritarnog, nedodirljivog i »čvrstog« *paterfamiliasa*. To svakako govori u prilog toplini i otvorenosti u odnosima koje otac s takvim osobinama može dati, a koje su nesumnjivo potrebne, posebno u ovim danima poraća, otuđenosti i individualizma.

Najveća razlika u rangiranju osobina zabilježena je za osobinu »nježan«. Muški ispitanici manje vrednuju nježnog oca (peti rang) nego ženski ispitanici (treći rang) jer oni još uvijek doživljavaju manje važnim pokazivanje emocija od nekih drugih osobina. Suprotno tome, majke u Dalmaciji drže da je davanje nježnosti iznimno potrebna i važna osobina za dobrog oca.

Pri vrednovanju osobine »pametan« za oca, ispitanici u obje regije joj daju peto mjesto osim muškaraca u Dalmaciji koji ju postavljaju na četvrtu poziciju. Ova činjenica govori u prilog prepoznavanja velike važnosti obrazovanja očeva i njihove informiranosti u kontekstu njihovog što kompetentnijeg roditeljstva u kojem će moći adekvatno odgovoriti na sve složenije zahtjeve obiteljskih i društvenih situacija.

Tablica 6 – Usporedba rangova za procjenu osobina »dobrog oca« – prema percepciji muških i ženskih ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije

Sjeverozapadna Hrvatska						Dalmacija					
Muškarci			Žene			Muškarci			Žene		
Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang
brižan	2.47	1	brižan	2.72	1	brižan	3.21	1	brižan	2.94	1
osjećajan	3.86	2	osjećajan	3.97	2	osjećajan	3.77	2	osjećajan	3.35	2
vrijedan	4.57	3	vrijedan	4.48	3	vrijedan	4.14	3	nježan	4.10	3
nježan	5.07	4	nježan	4.71	4	pametn	4.85	4	vrijedan	4.42	4
pametn	5.43	5	pametn	5.68	5	nježan	4.98	5	pametn	4.88	5
spretan	6.34	6	spretan	6.40	6	spretan	5.94	6	spretan	6.29	6
skroman	6.80	7	veseo	6.94	7	skroman	6.69	7	veseo	6.42	7
veseo	7.24	8	skroman	7.11	8	veseo	6.95	8	skroman	7.97	8
zabavan	8.15	9	zabavan	8.20	9	zabavan	7.74	9	zabavan	8.11	9
brz	8.73	10	štedljiv	8.49	10	brz	7.98	10	štedljiv	8.43	10
štedljiv	8.76	11	brz	8.72	11	štedljiv	8.02	11	brz	8.46	11
poslušn	9.38	12	poslušn	9.59	12	poslušn	8.99	12	poslušn	9.46	12

Podaci iz tablice 6 pokazuju nadalje da postoje vrlo male razlike u rangiranju važnosti osobine »skroman« kojoj žene daju osmi rang, a muškarci sedmi. Očito je da postoji tendencija da žene skromnost procjenjuju kao manje važnu za ulogu oca od osobina vrijedan i pametan u čemu su njihova stajališta bliskija suvremenom gledanju na roditeljsku ulogu od stajališta muških ispitanika.

Za jedno mjesto razlikuje se i rangiranje osobine »veseo«, s tim da muškarci daju nižu poziciju po važnosti toj osobini nego žene. Kako su ove razlike gotovo zanemarive, nema potrebe za njihovim dodatnim analizama.

Kada govorimo o važnosti osobine »brz«, očito je da ju muški ispitanici iz Dalmacije postavljaju na višu poziciju (desetu) nego ženski ispitanici te regije i ispitanici iz sjeverozapadne Hrvatske. Navedeno podrazumijeva osim dobre snalažljivosti u roditeljskoj ulozi u različitim situacijama i brzu reakciju na nastalo stanje. (Nameće se pitanje da li je ta osobina poželjna zato što nije dovoljno prisutna ili je upravo karakteristična kao način reagiranja u kriznim situacijama.)

Kada je riječ o osobini »poslušn« za oca, tada su se oba roditelja u obje regije složila u tome da se sve manje očekuje da on bude sljedbenik zahtjeva koji dolaze od okoline, već da u skladu s ulogom modernog oca bude kreativan i invetivan za dobro (ne samo materijalno) cijele obitelji.

Osobine štedljivog, brzog i poslušnog oca zauzimaju posljednja mjesta na vrijednosnoj ljestvici, što je vjerojatno posljedica već dulje prisutnog, modernog stila »igranja« obiteljskih uloga koje isključuje te osobine kao poželjne.

Prikaz prosječnih rangova i značajnosti razlika između rangova nekih osobina za »dobrog oca« iz aspekta spola i regionalne pripadnosti ispitanika

Od ponuđenih dvanaest osobina nađena je statistički značajna razlika po nekom od kriterija kod sljedećih osobina: »skroman«, »brižan«, »nježan«, »brz«, »pametan« i »veselo«.

Kod rangiranja osobine »skroman« pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u mišljenjima između muških i ženskih ispitanika dok prema kriteriju regionalne pripadnosti razlike ne postoje. Interakcija između spola i regije na granici je statističke značajnosti.

Tablica 7 – Prikaz prosječnih rangova i značajnosti razlika između rangova za osobinu »skroman«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	6.80	7.11	6.69	7.97

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	115.03	1	115.03	9.91	0.002
regija	25.58	1	25.58	2.20	0.138
interakcija	41.46	1	41.46	3.57	0.059

Iz utvrđenih razlika očito je da je muškarcima daleko važnije da dobar otac bude nježan pa i skroman nego ženama, kao i da razlika dobivena u interakciji kriterija, koja je istina na samoj granici značajnosti, proistječe iz razlike koja postoji između viđenja osobina dobrog oca od strane žena i njihovih muževa.

Zanimljivo je da žene više vrednuju skromne očeve nego muškarci, a da muški ispitanici više vrednuju skromnu majku od ženskih ispitanika. Vjerojatno je manjak uravnoteženih očekivanja od partnera u roditeljskoj ulozi (za ovu osobinu) bio bitan za dobivene rezultate.

Tablica 8 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlika između rangova osobine »brižan« za oca

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	2.47	2.72	3.21	2.94

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	0.07	1	0.069	0.01	0.918
regija	40.78	1	40.78	6.36	0.012
interakcija	11.74	1	11.74	1.83	0.177

Prema podacima dobivenim za osobinu »brižan« vidljivo je da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju te osobine između ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije. Prema kriteriju spola nije ustanovljeno postojanje značaj-

nih razlika u vrednovanju navedene osobine. Također nije nađena interakcija između kriterija spola i regije.

Postojanje razlike u vrednovanju osobine brižnosti kod »dobrog oca« prema regionalnoj podijeljenosti ispitanika govori u prilog tome da ispitanici u Dalmatinskoj regiji niže vrednuju brižnog oca nego ispitanici sjeverozapadne Hrvatske. Budući da uloga oca još uvijek ima neke komponente tradicionalnog pristupa djeci, i ovaj podatak govori u prilog tome. Otac koji osigurava materijalnu egzistenciju, prati potrebe svoje djece i pomaže im u njihovoj realizaciji ima veliki značaj za dinamiku funkcioniranja obitelji.

Tablica 9 – Prikaz prosječnih rangova i statistički značajnih razlika između rangova za osobinu oca »nježan«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	5.07	4.71	4.98	4.10

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	70.24	1	70.24	9.67	0.002
regija	22.99	1	22.99	3.17	0.076
interakcija	12.08	1	12.08	1.66	0.197

Prema podacima u tablici 9 nađena je statistički značajna razlika u mišljenjima muških i ženskih ispitanika. Ženama je važnije da su očevi nježni nego samim muškarcima što vjerojatno ima određene povezanosti s osobnim očekivanjima od partnera, mada se to ne može ovdje i utvrditi s potrebnom sigurnošću jer nije u ovome istraživanju ni ispitivano.

Govoreći o važnosti osobine »brz« za dobrog oca, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju te osobine prema kriteriju spola. Razlike kod interakcije kriterija nisu nađene.

Tablica 10 – Prikaz prosječnih rangova i značajnosti razlika između rangova kod osobine »brz« za očeve.

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	8.76	8.72	7.98	8.46

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	9.17	1	9.17	0.95	0.330
regija	45.74	1	45.74	4.73	0.030
interakcija	12.16	1	12.16	1.26	0.262

Opisujući detaljnije utvrđene razlike, možemo reći da osobinu oca »brz« više vrednuju ispitanici u dalmatinskoj regiji nego u sjeverozapadnoj Hrvatskoj što je vjerojatno, među ostalim, posljedica veće potrebe za tom osobinom u svakodnevnom životu obitelji na »jugu«.

Kolika je stvarna potreba za što većom brzinom u reakcijama, kretanjima i razmišljanjima članova obitelji teško je ovom prilikom sa sigurnošću konstatirati.

Dobiveni podaci pokazuju da postoji statistički značajna razlika u pridavanju važnosti osobine »pametan« za dobrog oca kod ispitanika različite regionalne pripadnosti, dok prema kriteriju spola razlike nisu nađene.

Tablica 11 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlika između rangova za osobinu »pametan« kod očeva

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	5.43	5.68	4.85	4.88

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	3.45	1	3.45	0.39	0.528
regija	85.50	1	85.50	9.87	0.002
interakcija	2.26	1	2.26	0.26	0.609

Prema utvrđenoj razlici između mišljenja ispitanika o važnosti navedene osobine oca, podaci pokazuju da ispitanici na području dalmatinske regije više vrednuju tu osobinu za ispunjenje uloge dobrog oca u obitelji nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Preferiranje osobine »pametan« može se dovesti u vezu s potrebom da upravo *pater familias* bude onaj koji će iznaći odgovarajuće rješenje, ponuditi izbor, te racionalne sugestije. Sve to on može učiniti dobrim roditeljskim pristupom s ulogom zaštite svojeg djeteta uz prenošenje znanja i iskustava na svim područjima djelatnosti.

Prikaz dobivenih podataka za osobinu »veseo« pokazuje da postoje statistički značajne razlike u vrednovanju te osobine između ispitanika prema kriteriju spola i regionalne pripadnosti.

Tablica 12 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlika rangova za osobinu »veseo«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	7.24	6.94	6.95	6.42

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	30.92	1	30.92	4.25	0.040
regija	29.99	1	29.99	4.12	0.043
interakcija	2.31	1	2.31	0.31	0.573

Prema dobivenim podacima može se zaključiti da žene više rangiraju »veselog oca« nego muškarci, a kada govorimo o regionalnoj pripadnosti tada uočavamo veću važnost te osobine, po mišljenju ispitanika, na području dalmatinske regije, nego na području sjeverozapadne Hrvatske.

Ujedno je moguće zaključiti da žene preferiraju oca vedrog duha koji bogati obiteljsku atmosferu svježim idejama i humorom. Koliki je utjecaj osobnih očekivanja od partnera iz ove perspektive teško je razlučiti, ali svakako stoji da vedra osoba s pozitivnim stajalištima uvelike pridonosi zdravom životu obitelji bez obzira da li se promatra u psihosocijalnom ili socijalno–ekološkom kontekstu. Slobodan tip igranja roditeljske uloge oca u Dalmaciji je i rezultat višeg vrednovanja veselog oca u toj regiji nego u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Unatoč velikim zahtjevima društva, »južni« mentalitet te vreline temperamenta često potiskuju bremenitost današnjice, a potiču trajnu spremnost za ležernijim suočavanjem sa životnim poteškoćama.

Za osobine dobrog oca »poslušan«, »štedljiv«, »osjećajan«, »vrijedan«, »spretan« i »zabavan« nisu dobivene statistički značajne razlike niti po jednom izvoru varijabiliteta.

4.4 Osobine dobrog djeteta

U ovom istraživanju ispitani su stavovi muškaraca i žena na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije u pogledu vrednovanja osobina dobrog djeteta. U ovome dijelu ponuđeni su podaci koji će pokazati sličnosti i razlike u vrijednosnim orijentacijama muškaraca i žena unutar pojedine regije te sličnosti i razlike među regijama.

Tablica 13 – Usporedba rangova za osobine »dobrog djeteta« prema percepciji muških i ženskih ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije

Sjeverozapadna Hrvatska						Dalmacija					
Muškarci			Žene			Muškarci			Žene		
Osobina	M-r	Rang	Osobina	M-r	Rang	Osobina	M-r	Rang	Osobina	M-r	Rang
samostalno	2.04	1	samostalno	2.18	1	samostalno	1.99	1	samostalno	1.76	1
snalažljivo	2.26	2	snalažljivo	2.37	2	snalažljivo	2.46	2	snalažljivo	2.50	2
ambiciozno	3.34	3	ambiciozno	3.17	3	ambiciozno	3.33	3	ambiciozno	3.18	3
uspješno	3.64	4	uspješno	3.66	4	uspješno	3.41	4	uspješno	3.63	4
sluša bez pogovora	4.42	5	sluša bez pogovora	4.36	5	sluša bez pogovora	3.92	5	sluša bez pogovora	4.38	5
dominira	5.02	6	dominira	5.08	6	dominira	4.89	6	dominira	5.13	6

Iz podataka u tablici 13 vidljivo je da su rangovi osobina za dobro dijete identični u obje regije kada promatramo percepcije muškaraca i žena. Dobiveni rezultat možemo tumačiti kao pokazatelj jednakog (ili približno jednakog) utjecaja transformacije tradicionalne porodice u egalitarnu na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije, bez obzira na neka prethodno navedena obilježja tradicionalne obitelji koja se očituju u vrednovanju osobina majke i oca.

Prema mišljenju ispitanika (roditelja) više nije bitno da dijete bude poslušno, tiho, mirno i »nevidljivo«. Ispitanici očekuju da dijete vrlo rano zauzme poziciju samostalnog i snalažljivog člana društva unutar svojeg kruga, te da u skladu s time bude ambiciozno i uspješno. Sve navedeno je u skladu sa zahtjevima novog doba – doba konkurencije i probitka, pri čemu se pod probitkom podrazumijeva gomilanje resursa

(intelektualnih i drugih sposobnosti, kao što su kreativnost, vođenje i drugo) u svrhu pripreme za životnu utрку. U skladu s tim, osobina koja je nekad bila na prvom mjestu – »dobro dijete je ono koje sluša bez pogovora« sada je na pretposljednem. Zanimljivo je da roditelji još niže ranguju osobinu »dominira« što govori puno o našem mentalitetu.

Očito je da zahtjevi novog doba donose promjene u vrednovanjima pojedinih osobina te potiču praćenje društvenih trendova. U tom kontekstu u obiteljskim okvirima se od djeteta već u ranoj dobi očekuje samostalnost, odgovornost i snalažljivost, što su osobine svakog pojedinca nužne za uspješno snalaženje u složenim životnim situacijama. Uvažavajući rečeno, kao i samo viđenje roditelja o poželjnim osobinama djeteta, nužno je da se u postojeće sustave obrazovanja i druge društvene institucije unesu bitne strukturalne i sadržajne promjene koje će pridonijeti poticanju razvoja upravo utvrđenih vrijednosti nove generacije mladih ljudi.

Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlika između rangova za osobine »dobrog djeteta«

Primjenom analize varijance ispitano je da li postoji statistički značajna razlika između rangova nekih osobina dobrog djeteta prema kriterijima spola, regionalne pripadnosti i interakcije ovih kriterija. Od ponuđenih šest osobina samo kod jedne (»samostalno« dijete) nađena je statistički značajna razlika među rangovima prema kriteriju regionalne pripadnosti.

Tablica 14 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlike između rangova za osobinu »samostalno dijete«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	2.04	2.18	1.99	1.76

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	0.44	1	0.44	0.27	0.605
regija	10.23	1	10.23	6.22	0.013
interakcija	5.99	1	5.99	3.64	0.057

Promatrajući osobine dobrog djeteta utvrđena je statistički značajna razlika između ispitanika na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije pri vrednovanju važnosti djetetove samostalnosti. Ispitanici na području Dalmacije više vrednuju djetetovu samostalnost nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ovakav rezultat može se tumačiti kao posljedicu već tradicionalnog, dugotrajnog izbivanja oca iz dalmatinskih obitelji zbog njihove profesionalne opredijeljenosti (plovidba na brodu, ribarenje). U tim obiteljima majka, osim svoje tradicionalne uloge, nosi i dio očevih dužnosti, pa su zato njezine obveze zahtjevnije. Trajna opterećenost majke raznim obvezama (kućnim, školskim, profesionalnim...) uvelike je pridonijela stvaranju potrebe da dijete preuzme neke obveze u obitelji. Najveći djetetov doprinos tome je zasigurno razvoj njegove samostalnosti što bitno pridonosi ravnomjernijoj raspodjeli obveza u obitelji (kućanski poslovi, odgovornost za školske obveze i sl.).

Prema kriteriju spola i interakcije između kriterija spola i regionalne pripadnosti nisu utvrđene statistički značajne razlike pri vrednovanju ove osobine dobrog djeteta.

Prema kriteriju spola, regionalne pripadnosti i interakcije ovih kriterija nisu utvrđene značajne razlike u vrednovanju sljedećih osobina dobrog djeteta: »sluša bez pogovora«, »snalazljivo«, »dominantno«, »ambiciozno« i »uspješno«.

4.5 Obilježja dobre obitelji

Nakon utvrđivanja procjene važnosti pojedinih osobina dobre majke, dobrog oca i dobrog djeteta nastojalo se utvrditi i kakva je važnost određenih obilježja dobre obitelji prema percepciji muškaraca i žena (očeva i majki) na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije.

Tablica 15 – Usporedba rangova za obilježja dobre obitelji prema percepciji muškaraca i žena na području sjeverozapadne Hrvatske i Dalmacije

Sjeverozapadna Hrvatska						Dalmacija					
Muškarci			Žene			Muškarci			Žene		
Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang	Osobine	M-r	Rang
složna	1.38	1	složna	1.39	1	složna	1.36	1	složna	1.52	1
među članovima vlada briga i osjećanje	2.35	2	među članovima vlada briga i osjećanje	2.22	2	među članovima vlada briga i osjećanje	2.39	2	među članovima vlada briga i osjećanje	2.18	2
brine svoje brige	2.76	3	brine svoje brige	2.65	3	brine svoje brige	2.61	3	brine svoje brige	2.71	3
ugledna	3.93	4	ugledna	4.16	4	ugledna	3.70	4	ugledna	3.83	4
bogata	4.49	5	bogata	4.60	5	bogata	4.27	5	bogata	4.47	5

Iz tablice 15 je vidljivo da se roditelji iz regija sjeverozapadna Hrvatska i Dalmacija u potpunosti slažu kada govore o vrijednostima koje su važne za dobru obitelj. Za roditelje je iznimno značajno da je obitelj složna, da u njoj svi njezini članovi zajedno grade emocionalne veze, unutarnju povezanost te da i individualno napreduju, ali i zajedno »rastu« kao cjelina.

Svjedoci smo da brze promjene u tehnologiji i informatici sve više zahvaćaju svakodnevni život svih ljudi u društvu (neovisno o društvenom statusu). Međutim, dinamika praćenja tih promjena nije jednaka za sve članove društva, što je posljedica postojanja razlika njihovih ekonomskih mogućnosti. Unatoč tome naši ispitanici ipak najmanju važnost pridaju »bogatstvu« (koje nudi ispunjenje preduvjeta za realizaciju brojnih zahtjeva) preferajući zajedništvo i emocionalnu povezanost članova obitelji.

Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlika u vrednovanju obilježja »dobre obitelji« prema kriteriju spola, regionalne pripadnosti i interakcije ovih kriterija

Ispitivanjem značajnosti razlika, a uvažavajući izvore varijabiliteta kao što su spol, regija i interakcija između ova dva izvora varijabiliteta, postupkom analize varijance utvrdilo se postojanje statistički značajne razlike u vrednovanju sljedećih obilježja koja su važna za dobru obitelj: »ugledna«, »bogata« i obiteljski odnosi u kojima »među članovima vlada briga i osjećanje«.

Tablica 16 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlike između rangova za obilježje »ugledna obitelj«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	3.93	4.18	3.70	3.83

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	5.62	1	5.62	1.73	0.188
regija	14.0	1	14.01	4.32	0.038
interakcija	0.38	1	0.385	0.12	0.730

Podaci prikazani u tablici 16 pokazuju da postoji statistički značajna razlika u mišljenjima ispitanika s obzirom na regionalnu pripadnost pri vrednovanju važnosti obilježja »ugledna obitelj«. Podaci pokazuju da ispitanici iz Dalmacije više vrednuju »uglednu« obitelj nego ispitanici iz sjeverozapadne Hrvatske. Dobiveni podaci govore u prilog činjenici da je na području dalmatinske regije ispitanicima iznimno važan njihov status u društvu, mišljenje šire okoline o njihovoj obitelji te njezina važnost i/ili dominacija u javnom životu mjesta u kojem obitelj boravi. Statistički značajne razlike pri vrednovanju obilježja »ugledna« prema spolu i interakciji kriterija nisu utvrđene.

Tablica 17 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlike između rangova za obilježje »bogata obitelj«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	4.49	4.60	4.27	4.47

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	4.34	1	4.34	3.91	0.048
regija	5.06	1	5.06	4.57	0.033
interakcija	0.32	1	0.32	0.29	0.590

Iz iznesenih podataka vidimo da postoji statistički značajna razlika u vrednovanju obilježja »bogata obitelj« kod ispitanika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Dalmaciji. Ispitanici u Dalmaciji su procijenili ovo obilježje važnijim nego što su to učinili ispitanici iz sjeverozapadne Hrvatske. Ovaj podatak još jednom govori u prilog činjenici koliko je u Dalmaciji bitan status obitelji u društvu. Uz pitanje statusa svakako se veže i pitanje materijalne sigurnosti, moći (prestiža), pa i prethodno spomenuto ugleda.

Prema kriteriju spola, podaci pokazuju da je muškim ispitanicima važnije da obitelj bude bogata nego ženskim ispitanicima. Ovu varijablu moguće je tumačiti u kontekstu naglašenije percepcije muških ispitanika da obitelj treba biti »materijalno zbrinuta«. Muškarci u većoj mjeri percipiraju važnost materijalne sigurnosti za normalno funkcioniranje obitelji. Navedeno se može tumačiti kao potreba za zadržavanjem tradicio-

nalnih obrazaca muške uloge u obitelji vezane za brigu o zadovoljavanju materijalnih potreba. Analizom vrednovanja ovog obilježja »dobre obitelji« ne treba zaboraviti da je »bogata obitelj« kao obilježje dobre obitelji smještena na posljednje, peto mjesto. Ova činjenica govori u prilog prevladavanju drugih vrednota (međuljudski odnosi, ljubav i sl.) u obitelji unatoč sve težoj općoj situaciji (socijalno–ekonomskoj, moralnoj i dr.) koja neminovno dotiče dinamiku i kvalitetu funkcioniranja obitelji.

Prema kriteriju interakcije između spolova i regionalne pripadnosti naših ispitanika nismo utvrdili statistički značajne razlike pri rangiranju obilježja »bogata obitelj«.

Tablica 18 – Prikaz prosječnih rangova i statističke značajnosti razlike između rangova za obilježje obitelji u kojoj »među članovima vlada briga i osjećanja«

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječni rang	2.35	2.22	2.39	2.18

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	5.58	1	5.58	4.96	0.026
regija	0.00	1	0.00	0.00	0.976
interakcija	0.30	1	0.30	0.27	0.606

Iz podataka navedenih u gornjoj tablici vidljiva je statistička značajnost razlike u pridavanju važnosti odnosa između članova obitelji prema kriteriju spola. Možemo reći da je ženskim ispitanicima (majkama) važnije da među članovima vlada briga i osjećanja nego muškim ispitanicima (očevima). Ova činjenica ide u prilog velike emotivnosti žena u odnosu na sve članove obitelji te velike usmjerenosti na obiteljsku opstojnost, uspješnost i perspektivu koje prvenstveno počivaju na zdravim odnosima među članovima obitelji. Dakako te osobine su prisutne i kod očeva, no naši podaci su pokazali da ispitanice (uz minimalnu razliku) više vrednuju brigu i osjećanje među članovima nego muški ispitanici.

Prateći te minimalne razlike u vrednovanjima obilježja za dobru obitelj uočavamo da muški ispitanici više vrednuju bogatu obitelj od ženskih ispitanika, a da žene preferiraju kvalitetne odnose među članovima obitelji od muškaraca.

Prema regionalnoj podijeljenosti i interakciji spola i regije ne postoje statistički značajne razlike za ovo obilježje obitelji.

Pri ostalim ponuđenim obilježjima obitelji kao što su »složna obitelj« i »obitelj koja brine svoje brige« nisu nađene statistički značajne razlike u rangiranjima tih osobina prema navedenim izvorima varijabiliteta.

4.6 Zadovoljstvo vlastitim roditeljstvom

U narednom dijelu istraživanja zanimanje istraživača bilo je usmjereno na pitanje u kojoj mjeri muški i ženski ispitanici obiju regija procjenjuju stupanj zadovoljstva vlastitim roditeljstvom. Ponuđeni raspon ocjena bio je od 1 do 10. Analiza rezultata je pokazala da su dobivene slijedeće prosječne vrijednosti:

Tablica 19 – Prikaz rezultata prosječne ocjene i statističke značajnosti razlika u procjenama zadovoljstva ispitanika vlastitim roditeljstvom

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječna ocjena	6.88	7.32	7.99	8.05

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	15.26	1	15.26	6.21	0.013
regija	14.87	1	14.87	6.05	0.014
interakcija	4.40	1	4.40	1.79	0.181

Kao što je iz tablice vidljivo najveći stupanj zadovoljstva vlastitim roditeljstvom izrazile su ispitanice iz Dalmacije, a najmanji muškarci iz sjeverozapadne Hrvatske.

Dobiveni rezultati nam pokazuju da postoji statistički značajna razlika u ocjenama vlastitog roditeljstva prema spolu i regionalnoj pripadnosti ispitanika. Možemo reći da u prosjeku muškarci ocjenjuju zadovoljstvo vlastitim roditeljstvom nižom ocjenom nego žene. Ovo je moguće tumačiti u kontekstu veće samokritičnosti muških ispitanika prema vlastitom roditeljstvu. Uzrok većoj samokritičnosti muškaraca u odnosu na žene bilo bi svakako interesantno dodatno ispitati narednim istraživanjima.

Isto tako rezultati upućuju na razlike u doživljaju vlastitog roditeljstva kod ispitanika iz Dalmacije koji su procjenjivali višim ocjenama zadovoljstvo vlastitim roditeljstvom u odnosu na ispitanike iz sjeverozapadne Hrvatske. To govori u prilog velike samouvjerenosti u vlastito roditeljstvo kod ispitanika u Dalmaciji (što može biti otežavajući čimbenik u kontekstu potrebe za promjenama i prilagodabama novim situacijama i vrijednostima).

Prema kriteriju interakcije spola i regionalne pripadnosti nije nađena statistički značajna razlika u procjenama zadovoljstva vlastitim roditeljstvom kod naših ispitanika.

4.7 Zadovoljstvo partnerovim roditeljstvom

Na kraju istraživanja pokušalo se saznati i kakvo je zadovoljstvo ispitanika s partnerovim roditeljstvom. Ponuđeni raspon ocjena i ovdje je bio od 1 do 10. Slijedi prikaz dobivenih rezultata.

Tablica 20 – Prikaz rezultata prosječne ocjene i statističke značajnosti razlika u procjenama zadovoljstva partnerovim roditeljstvom

Obilježje ispitanika	SZ Hrvatska		Dalmacija	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Prosječna ocjena	7.15	6.99	8.52	7.98

Izvor varijabiliteta	SS	DF	MS	F	P
spol	34.06	1	34.06	12.44	0.001
regija	11.34	1	11.36	4.14	0.042
interakcija	0.11	1	0.11	0.39	0.844

Podaci iz tablice 20 pokazuju da su statistički značajne razlike u ocjenama zadovoljstva partnerovim roditeljstvom utvrđene prema kriteriju spola i regionalne pripadnosti ispitanika. Većom ocjenom su svoje partnerice ocijenili muškarci, dok su žene svojim partnerima dale niže ocjene. Dakle, podaci pokazuju da su žene kritičnije prema svojim partnerima pri procjeni njihova roditeljstva (očinstva) što bi hipotetski moglo ukazati na potrebu za promjenama u sadržajima i tehnikama očinske uloge. Suprotno tome, muški ispitanici misle da njihove partnerice zadovoljavajuće obavljaju svoj dio roditeljske uloge, što je, dakako, vrlo pozitivno za obitelj. No, zasigurno bi se i u majčinskim ulogama moglo ponešto dodati i/ili promijeniti na bolje.

Analiza procjene zadovoljstva partnerovim roditeljstvom ispitanika različite regionalne pripadnosti pokazuje da su ispitanici na području Dalmacije davali veće ocjene svojim partnerima za roditeljski angažman nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ponovno smo svjedoci veće samokritičnosti ili pak deficitarne kvalitete u roditeljstvu kod ispitanika s područja sjeverozapadne Hrvatske. Roditelji u sjeverozapadnoj Hrvatskoj prema dobivenim podacima trebali bi poraditi na unapređivanju kvalitetnijih odnosa prema vlastitoj djeci, dok bi ispitanici iz Dalmacije trebali nastojati zadržati tako zavidnu razinu roditeljstva, više postaviti ciljeve ili pak poraditi na stjecanju uvida u nošenje roditeljskih uloga.

Statistička značajnost razlike u ocjeni zadovoljstva partnerovim roditeljstvom prema interakciji kriterija spol i regionalne pripadnosti nije nađena.

4.8 Završna razmatranja

Nepobitna je činjenica da postoji neraskidiva veza između čovjeka kao pojedinca te njegove prirodne i društvene okoline. Ona se ostvaruje različitim oblicima međudjelovanja u kojima čovjek zauzima važno mjesto te ga prepoznamo u ulozi kreatora, korisnika, a sve češće i destruktivnog čimbenika miljea u kojem živi. Svjedoci smo svakodnevnih pojava u kojima čovjek djeluje u smjeru narušavanja prirodnih procesa i iscrpljivanja prirodnih resursa u nepromišljenoj trci za silovitim, tehnološkim napretkom. Iz edukativnih i informativnih izvora saznajemo rezultate mnogih istraživanja iz područja ekologije koji nam daju pesimističke, a mnogo rjeđe optimističke prognoze za mogućnost očuvanja zdravog života i ostvarenja kvalitetnog odnosa između prirodnog i društvenog miljea. Prema nekim autorima (Supek, 1978), za pravilan odgovor na ekološku krizu postoje samo socijalna rješenja. Ona znače radikalne promjene u ljudskom odnosu prema proizvodnji, prirodi – okolišu (*oikosu*), prema reprodukciji – životu (*biosu*), društvenom sustavu i sustavu društvenih vrednota u kojemu obiteljske vrijednosti imaju posebno važno mjesto na sve tri razine – mikro, mezo i makro.

5. ZAKLJUČAK

U ovome istraživanju ispitana je percepcija važnosti pojedinih osobina koje čine »dobru majku«, »dobrog oca«, »dobro dijete« i »dobru obitelj« prema mišljenju očeva i majki na području Dalmacije i sjeverozapadne Hrvatske.

Rezultati su pokazali da ispitanici u obje regije visoko vrednuju brižnost i osjećajnost roditeljskih uloga, kako majke tako i oca.

Muškim i ženskim ispitanicima u obje regije je važnije da je majka nježna nego vrijedna i pametna. Srednje pozicije zauzimaju osobine »skromna«, »spretna«, »vesela«

i »zabavna«. Najniže ocjene su dobile osobine »štedljiva, »brza« i »poslušna« koje za modernu majku postaju sve manje bitne.

Utvrđilo se nadalje, da postoje statistički značajne razlike između ispitanika prema regionalnoj podijeljenosti u procjeni osobina »brza«, »pametna« i »vesela« te između muških i ženskih ispitanika u procjeni osobine »skromna«.

Za osobine dobrog oca usporedbe prosječnih rangova prema ocjeni muških i ženskih ispitanika na području obje regije pokazale su da je osobina »vrijedan« na visokom trećem mjestu, dok su osobine »nježan«, »pametna«, »spretan« i »veselo« zauzele od četvrte do sedme pozicije uz manje razlike u redosljedju. Prema ocjeni muških i ženskih ispitanika na oba područja najniže pozicije su zauzele osobine »štedljiv«, »brz« i »poslušan otac«.

Analizom varijance utvrđene su statistički značajne razlike između muških i ženskih ispitanika u procjenama sljedećih osobina »dobrog oca« : »skroman«, »nježan«, »veselo«. Također su nađene statistički značajne razlike u pridavanju važnosti osobinama »brižan«, »brz«, »pametna« i »veselo«, ovaj puta prema regionalnoj podijeljenosti ispitanika.

Govoreći o osobinama dobrog djeteta, majke i očevi obje regije su jednaku važnost dali osobini »samostalno« (prva pozicija). Slijede osobine »snalažljivo«, »ambiciozno« i »uspješno« dok osobine »sluša bez pogovora« i »dominira« zauzimaju posljednje pozicije.

Utvrđivanjem statistički značajne razlike u procjeni osobine djeteta »samostalno« uočava se da ispitanici u Dalmaciji više vrednuju tu osobinu nego ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Kada se govori o obilježjima dobre obitelji podaci pokazuju iznimnu podudarnost u vrednovanju ponuđenih obilježja za dobru obitelj kod svih ispitanika bez obzira na spol i regionalnu pripadnost. »Složna« obitelj je dobila uvjerljivo prvu poziciju. Odmah iza toga kao važno obilježje dobre obitelji prepoznato je obilježje: »među članovima vlada briga i osjećanja«, dok kao manje važno ispitanici prepoznaju obilježje obitelji da obitelj »brine svoje brige«, odnosno izolira se. Posljednje pozicije u procjeni važnosti obiteljskih obilježja zauzimaju »ugledna« i »bogata« obitelj što govori o njegovanju humanističkih vrednota mada suvremeni trendovi sve više nameću materijalne.

Unatoč tako visokoj podudarnosti u pridavanju važnosti pojedinog obilježja obitelji nađene su statistički značajne razlike u mišljenjima ispitanika prema kriteriju spola za obilježje »bogata« i »među članovima briga i osjećanja«. Nađene su i razlike u ocjenama obilježja obitelji »ugledna« i »bogata« kod ispitanika prema regionalnoj podijeljenosti.

U pogledu zadovoljstva vlastitim roditeljstvom dobivena je statistički značajna razlika prema kriteriju spola (ispitanice daju veću ocjenu od muških ispitanika) i regionalne pripadnosti (u Dalmaciji ispitanici izražavaju veće zadovoljstvo svojim roditeljstvom od ispitanika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj).

Zadovoljstvo partnerovim roditeljstvom prema dobivenim rezultatima pokazali su muškarcu u većoj mjeri. Oni su dali visoke ocjene za zadovoljstvo roditeljstvom svojih partnerica, dok su žene dale nešto niže ocjene za zadovoljstvo roditeljstvom njihovih

muževa. Ispitanici u Dalmaciji davali su veće ocjene svojim partnerima za dobro roditeljstvo nego što su to učinili ispitanici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Navedeni podaci pokazuju da obitelj ima važne resurse na kojima se može graditi novi odnos prema društvenoj i prirodnoj okolini zasnovan na obiteljskim vrednotama utemeljenim na novom, odgovornom i osvješćenom međusobnom odnosu članova obitelji. Takav okvir obiteljskih odnosa može postati temelj za izgradnju pravilnog, odgovornog odnosa pojedinca i obitelji prema široj okolini.

Upravo o takvom odgovornom pristupu govori i ideologija postmoderne ekologije, koja traži odgovornost pojedinca i duhovnu revoluciju čovjeka. Ona podrazumijeva veliko zalaganje za nekoliko osnovnih vrijednosti novog društva: »Od prijašnjih društava trebalo bi obnoviti decentraliziranost, život u malim zajednicama, globalno mali broj stanovnika, ograničen položaj čovjeka u svijetu kao dijela prirode, ekocentrizam, organsku poljoprivredu, jednostavnost i mirnoću života, duhovne vrijednosti kao primarne, veliki značaj ljudskog rada, neposrednost međuljudskih odnosa što podrazumijeva usmjerenost obitelji i vrednotama koje su joj imanentne i čine ju autentičnim čovjekovim okruženjem. Od sadašnjih društava trebalo bi zadržati: visoku razinu obrazovanja i pismenosti, ograničenu upotrebu tehnike i medicine, društvenih i prirodnih znanosti.« (Markus, 1999). Slijedeći taj put valjalo bi postaviti sadašnje vrijednosti na nove osnove koje uključuju negaciju specijalističkog obrazovanja i apologetske (društvene znanosti) i praktične funkcije intelektualnih istraživanja (prirodne znanosti). Duhovna postmoderna sadrži više obnovljenih vrijednosti prijašnjih društava nego zadržanih vrijednosti sadašnjih, jer moderna industrijska društva sadrže za razliku od prijašnjih znatno veći stupanj destrukcije, agresivnosti i rizika, bez dovoljnog promišljanja o stvarnom stanju stvari.

Prateći ove zahtjeve čovjek bi mogao ostvariti ono najvrijednije u sebi – umne i moralne vrijednosti. No, da li je to čovjeku dovoljan motiv za promjene? Ako nije, priroda mu svakodnevno nudi sve nove i nove u obliku zvona na uzbunu koja označavaju sve kraće i kraće vrijeme koje još preostaje živom svijetu na našem planetu ako se čovjek ne urazumi. Svijest o tome svakako je potrebno usaditi u sustav mišljenja svakog čovjeka, a upravo u tome iznimno važno mjesto ima obitelj u procesu socijalizacije sa svojim vrednotama.

LITERATURA

- Auerswald, E. H. (1968). Interdisciplinary versus ecological approach. *Family Process*, 7:202–215.
- Brown, L., Flavin, C. & Postel (1989). *A world at risk*. U: L. R. Brown, C.
- Bronfenbrenner, U. (1975). *Reality and research in the ecology of human development, Proceedings of the family*. Vol. 2. Str. 112–129. New York: Free Press.
- Bubolz, M. M. & Sontag, M. S. (1988). Integration in home economics and human ecology. *Journal of Consumer Studies and Home Economics*, 12:1–14.
- Capra, F. (1982). *The turning point*. Simon & Schuster.
- Cifrić, I. (1989). *Socijalna ekologija*. Zagreb: Globus.

- Cifrić, I. (1998). **Bioetika**. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Clarke, R. (1973). **Ellen Swallow: The woman who founded ecology**. Chicago: Follet Publishing Company.
- Erlich, V. (1971). **Jugoslavenska porodica u transformaciji**. Zagreb: Liber.
- Golubović, Z. (1981). **Porodica kao ljudska zajednica**. Zagreb: Naprijed.
- Gorg, C. (1999). Očuvanje biološke raznolikosti. **Socijalna ekologija**, br. 4.
- Glasser, W. (2000). **Teorija izbora. Nova psihologija osobne slobode**. Zagreb: Alinea.
- Habermas, J. (1971). **Knowledge and human interests**. Boston: Beacon Press.
- Janković, J. (1996). **Pristupanje obitelji**. Zagreb: Alinea.
- Janković, J. (1998a). Vrednote u kontekstu obiteljskog sustava. **Revija za socijalnu politiku**, br. 1.
- Janković, J. (1998b). **Zločesti đaci genijalci – zamke i stranputice socijalizacije**. Zagreb: Alinea.
- Lewin, K. (1935). **A dynamic theory of personality**. McGraw – Hill, New York.
- Markus, T. (1999). Ekologija moderne i postmoderne: Ili kako se čovjek (ne)mora pretvoriti u leminga. **Socijalna ekologija**, br. 4.
- Marković, D. (1973). **Socijalna ekologija**. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Supek, R. (1978). **Ova jedina zemlja**. Zagreb: Liber.
- Vickers, C. (1984). **Themes in home management**. Washington: American Home Economics Association. Str. 35–44.
- Young, G. L. (1989). A conceptual framework for an interdisciplinary human ecology. **Acta Oecologiae Hominis, International Monographs in Human Ecology**, br. 1.

FAMILY VALUES AS FAMILY-ECOLOGICAL FACTOR

Josip Janković, Gordana Berc, Slavica Blažeka
Faculty of Law, University of Zagreb; Study Centre of Social Work

Summary

In this paper presented are family values as important factors in creating a new – better man's relationship towards the natural and social environment. Presented are the results of the research on preferences of specific family values in two regions of the Republic of Croatia, Dalmatia and North–West Croatia, by mothers and fathers. Investigated were preferences of important features for the following family roles: "good mother", "good father", "good child" and "good family". Presented are also the results concerning the satisfaction of the persons questioned with their own and their partner's parenthood.

The data have been analyzed by the statistical methods of ranging and defining statistically significant differences by variance analysis with criteria sex, regional origin and their interaction. The overall results reveal a great correspondence in evaluating the importance of specific features for the observed family roles and the family as such. The results point at the predominantly egalitarian parenthood style with few elements of the traditional style. Preferred are family values concerning mutual emotional bonds, which suggests a changed traditional patterns of behaviour and evaluation of particular family roles.

Key words: family, ecology, social environment, social ecology, family values, preferred features

FAMILIENWERTE ALS FAMILIENÖKOLOGISCHER FAKTOR

Josip Janković, Gordana Berc, Slavica Blažeka
Juridische Fakultät der Universität Zagreb; Studienzentrum für Sozialarbeit

Zusammenfassung

In dieser Arbeit werden Familientwerte als wesentliche Faktoren in der Gestaltung eines neuen – besseren Verhältnisses des Menschen zu der Natur– und der sozialen Umwelt dargestellt. Präsentiert werden die Ergebnisse der Erforschung von Präferenz bestimmter Familientwerte seitens der Väter und Mütter in zwei Regionen in der Republik Kroatien: in Dalmatien und im nordwestlichen Kroatien. Es wurden die Präferenzen wichtiger Eigenschaften für folgende Familienrollen erfragt: "gute Mutter", "guter Vater", "gutes Kind" und "gute Familie". Dargestellt werden auch Ergebnisse der Schätzung der Befragten über die Zufriedenheit mit der eigenen Elternschaft sowie mit der des Partners.

Die Ergebnisse wurden mit Hilfe von statistischen Methoden der Rangierung und des Feststellens statistisch signifikanter Unterschiede bearbeitet, und zwar durch die Varianzanalyse nach den Kriterien des Geschlechtes, regionaler Zugehörigkeit und ihrer Interaktion. Die Gesamtergebnisse zeigen große Übereinstimmung im Hinblick auf die Wertung der Bedeutung einzelner Eigenschaften für beobachtete Familienrollen und die Familie als Ganzes. Aus den Ergebnissen kann gefolgert werden, dass es sich um einen dominant egalitären Elternchaftsstil handelt, und zwar mit wenigen Elementen des traditionellen Stils. Präferiert werden diejenigen Familientwerte, die mit einer gegenseitigen emotionalen Beziehung der Familienmitglieder verbunden sind, was wiederum auf eine Veränderung traditioneller Verhaltensmuster und der Muster der Wertung einzelner Familienrollen hinweist.

Grundaussdrücke: Familie, Ökologie, soziale Umwelt, Sozialökologie, Familientwerte, erwünschte Eigenschaften